

Usporedba neverbalnog izražavanja u svakodnevnom životu i na kazališnoj sceni

---

Šikulec, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:503475>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Dora Šikulec

**USPOREDBA
NEVERBALNOG
IZRAŽAVANJA U
SVAKODNEVNOM
ŽIVOTU I NA
KAZALIŠNOJ SCENI**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

Dora Šikulec

**USPOREDBA
NEVERBALNOG
IZRAŽAVANJA U
SVAKODNEVNOM
ŽIVOTU I NA
KAZALIŠNOJ SCENI**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Danijel Labaš

Zagreb, 2021.

Sažetak

Neverbalna je komunikacija neizostavan dio svakodnevnog razgovora između pojedinaca. Kako bi interakcija bila uspješna, mora se savladati neverbalni oblik izražavanja. On se očituje putem modaliteta neverbalne komunikacije poput gesta, pokreta tijela, facijalnih ekspresija i sl. Upravo takvim modalitetima ljudi mogu iznijeti svoje stavove, a da ne koriste verbalni govor. Erving Goffman jedan je od najpoznatijih svjetskih dramaturga te je najznačajniji po svome dramaturškom pristupu. Uspoređuje uobičajenu ljudsku interakciju s kazališnom predstavom u kojoj svaki pojedinac igra vlastitu ulogu te tako stupa u suodnos s drugima. Dramaturškim je pristupom Goffman htio proučiti na koji način ljudi predstavljaju sebe drugima. Postoje četiri osnovna dramska elementa, a to su imitacija, dramska radnja, akcija i dijalog. Uz to, neosporno je naglasiti važnost neverbalne komunikacije na dramskoj sceni koja se očituje kroz izvedbu, režiranje, kostime, rasvjetu i scenografiju.

Ključne riječi: neverbalna komunikacija, drama, kazalište, Goffman, dramski elementi

Abstract

Nonverbal communication is an indispensable part of the everyday conversation between individuals. For the interaction to be successful, the nonverbal form of expression must be mastered. The form is manifested through nonverbal communication modalities such as gestures, body movements, facial expressions, etc. Using those modalities, people can express their views without using verbal speech. Erving Goffman is one of the world's most famous playwrights and is best known for his dramaturgical approach. He compares the usual human interaction with a theatrical performance in which each individual plays his/her own role, thus forming a relationship with others. Goffman wanted to study how people present themselves to others using his dramaturgical approach. There are four basic dramatic elements, and they are imitation, plot, action, and dialogue. In addition, it is important to emphasize the importance of nonverbal communication in the dramatic scene, which is manifested through the performance, directing, costumes, lighting, and scenography.

Key words: nonverbal communication, drama, theater, Goffman, dramatic elements

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Definiranje neverbalne komunikacije.....	2
2.1. Važnost neverbalne komunikacije.....	3
2.2. Teorijski okvir neverbalne komunikacije	5
2.3. Modaliteti neverbalne komunikacije	6
3. Upotreba neverbalne komunikacije u svakodnevnom životu	9
3.1. Goffmanov dramaturški pristup	10
4. Dramski elementi	13
4.1. Primjena i primjeri neverbalne komunikacije na kazališnoj sceni	16
5. Zaključak	17
6. Popis korištene literature	18

1. Uvod

U ovom će radu biti predstavljena neverbalna komunikacija te će se usporediti načini na koje utječe u svakodnevnoj interakciji i na kazališnoj sceni. Neverbalno je izražavanje neizostavan dio svakodnevne interakcije i jednako kao i u kazalištu, svaki pojedinac igra vlastitu ulogu služeći se neverbalnim znakovima kako bi prenio svoje stavove, mišljenja i osjećaje.

Komunikacijom ljudi prenose poruke, misli i osjećaje prema drugima. Ona se sastoji od dva dijela, a to su verbalna komunikacija koja se smatra temeljnim načinom prijenosa informacija i neverbalna komunikacija koja služi kao nadopuna onome što je izrečeno. Ljudi se u svakodnevnoj interakciji više oslanjaju na verbalnu komunikaciju kako bi prenijeli svoju misao drugima. Ipak, većina se poruka unutar interakcije prenosi neverbalnim putem i to potpuno nesvjesno. Modaliteti neverbalne komunikacije pomažu ljudima jasnije i razumljivije interpretirati poruke koje dobivaju. Omogućuje pojedincima da se lakše povežu jedni s drugima na emocionalnoj razini. Ljudi svakodnevno koriste modalitete poput gestikulacija, dodira, facijalnih ekspresija, položaja tijela i sl. kako bi ukazali na svoje trenutno stanje i želje. Komunikacija koja se odvija neverbalnim putem neizostavna je i na kazališnoj sceni. Kao i u kazališnoj predstavi, ljudi u interakciji imaju svoje uloge te stupaju u komunikacijske odnose s drugima. Goffman u svojoj dramaturgiji ističe kako je društveni život nalik kazalištu u kojem su ljudi publika i glumci. Glumom, odnosno međusobnom interakcijom, predstavljaju sebe i upravljaju dojmovima o sebi. Kako ljudi koriste neverbalnu komunikaciju u svakodnevnoj interakciji, tako glumci koriste neverbalne znakove koji upotpunjuju njihovu izvedbu. Takvi se znakovi očituju putem njihove izvedbe, načina na koji upravljaju scenom, kako su odjeveni te kako je postavljena scena.

Cilj je ovoga rada opisati neverbalnu komunikaciju u kontekstu svakodnevne interakcije te je usporediti s odnosima na kazališnoj sceni.

U drugom će se dijelu rada definirati neverbalna komunikacija, predstaviti njezina važnost, teorijski okvir i modaliteti. U trećem će se dijelu rada objasniti upotreba neverbalne komunikacije u svakodnevicu i predstaviti Goffmanov dramaturški pristup. U posljednjem će se dijelu rada navesti dramski elementi te primjena i primjeri neverbalne komunikacije na kazališnoj sceni.

2. Definiranje neverbalne komunikacije

Neverbalna je komunikacija jedan od glavnih temelja svakodnevne interakcije te se odvija nesvjesno. Komunikacija se između ljudi ne odvija isključivo tijekom verbalnog razgovora. Ljudsko tijelo svojim pokretom i položajem može otkriti skrivene emocije i razmišljanja koja se ne mogu izgovoriti verbalno. Komunikacija bez neverbalnih elemenata ne postoji. Svaki pogled, izraz lica ili gesta sadrži skrivenu poruku koja se šalje sugovorniku. U kontekstu razumijevanja takve poruke, neverbalna je komunikacija važnija od verbalne jer ne samo da upotpunjuje verbalni govor već prenosi govornikove osjećaje i emocije, pokazuje njegove stavove i misli i to putem pokreta glave, mimike, kontakta očima, položaja tijela, gestikulacija i sl. Neverbalni su znakovi ključni prilikom interakcije s drugima u svakodnevnom životu. Kada je iz govornikovih riječi teško otkriti govori li istinu ili laže, često će ga izdati njegove facijalne ekspresije ili pokreti tijela. Riječi mogu sugerirati jednu stvar, dok će neverbalni znakovi potvrditi njihovu istinitost.

Ljudi su društvena bića koja većinu svojih života provode u interakciji s drugima (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 1). Takav odnos uključuje učenje, rad, igru, zabavljanje, roditeljstvo, zagovaranje ili samo razgovaranje. Komunikacija se ne odvija samo licem u lice, već i putem medija kao što su televizija, radio, mobilni uređaji i web kamere. Ipak, veći dio tog komunikacijskog procesa uključuje različite neverbalne aspekte same komunikacije, odnosno neizgovoreni dijalog. On uključuje sve one poruke koje ljudi razmjenjuju izvan samih riječi. Neovisno radi li se o svakodnevnoj nabavci namirnica ili važnom poslovnom sastanku, neverbalna je komunikacija presudna u ljudskom komunikacijskom procesu te često zasjenjuje verbalnu komunikaciju. Uspješni ljudski odnosi ovise o sposobnosti neverbalnog izražavanja i razumijevanja neverbalne komunikacije drugih (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 1).

U svakodnevnoj interakciji ljudi opažaju informacije koje su verbalne ili napisane (Calero, 2005: 1). No, u većoj mjeri te informacije se ne prenose govornim ili pisanim putem, već neverbalnim. Stoga ljudski um ima mogućnost prepoznavanja i primanja neverbalnih znakova. Osjetila poput dodira, okusa, vida, sluha, njuha, prepoznavanja simbola, boja, facijalnih ekspresija

te gesta i stava tijela primarni su izvori neverbalnih poruka koje svakodnevno primamo. Neverbalna je komunikacija tihi jezik koji se ne uči na formalan način, a postojao je oduvijek, čak i prije izuma jezika kakvog danas poznajemo (Calero, 2005: 1). Naša je svijest i spoznaja o neverbalnoj komunikaciji od iznimne važnosti i to ne samo radi preživljavanja, već i potrebe za razumijevanjem i razmjenom osjećaja i misli s drugim ljudima (Calero, 2005: 5). Istraživanja su pokazala kako se u razmjeni poruka između pojedinaca 55% poruka prenosi tijelom, 38% glasom, odnosno intonacijom i glasnoćom, dok 7% samim riječima, odnosno verbalnim putem. Bolje će razumijevanje neverbalne komunikacije zasigurno poboljšati kvalitetu naših interakcija i života. Također, omogućit će nam da se više povežemo s drugima u kontekstu međusobnog razumijevanja, empatije i suosjećanja (Calero, 2005: 5). Ljudski je svijet prepun statičkih i dinamičnih neverbalnih poruka koje dolaze ili u interakciji s drugima ili nas samih (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 4). Primjerice, znojimo se kada smo nervozni. Verbalne su poruke prazne dok ih netko ne interpretira, a isto vrijedi i za neverbalnu komunikaciju. Dakle, proces primanja neverbalnih poruka uključuje sposobnost interpretiranja tih istih poruka (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 4).

2.1. Važnost neverbalne komunikacije

Neosporno je reći kako je neverbalna komunikacija jedna od najvažnijih sila ljudskoga života (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 2-3). Obilje istraživanja ukazuje da se ljudi u velikoj mjeri oslanjaju na neverbalne znakove kako bi se izrazili i interpretirali tuđu komunikaciju. Istraživanja su pokazala da su u kontradiktornom odnosu između verbalne i neverbalne komunikacije, ljudi skloniji vjerovati neverbalnim porukama te se više oslanjaju na neverbalno ponašanje kako bi protumačili osjećaje i stavove svojih sugovornika. Primjerice, studenta koji tvrdi da je tolerantan prema svim rasama, nacionalnostima i seksualnim orijentacijama, ali uvijek odluči sjediti podalje od Afroameričkih, Latinoameričkih ili homoseksualnih studenata, druge kolege mogu etiketirati kao rasista i homofoba (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 2-3).

Komunikacijski stručnjaci smatraju kako je moć neverbalne poruke neosporna (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 3-6). Nekoliko je razloga zašto je toliko utjecajna. Prvo, neverbalna je komunikacija sveprisutna. Neverbalni aspekti prožimaju gotovo svaki čin komunikacijskog

procesa. U interakcijama licem u lice, svi neverbalni znakovi ulaze u igru te stvaraju ukupnu komunikaciju. Takvi znakovi uključuju tijelo, lice, glas, izgled, dodir, udaljenost, vrijeme te fizičko okruženje. Nadalje, neverbalno je ponašanje multifunkcionalno. Svrha komuniciranja leži u upotrebi neverbalnih znakova, budući da se mnogo različitih neverbalnih kanala može koristiti za istovremeno slanje poruka, rješavanje višestrukih zadataka i obaveza te služe kao zamjena za verbalnu komunikaciju. Neverbalno ponašanje može stvoriti univerzalni jezični sustav. Mnogi stručnjaci tvrde da su neverbalni znakovi dio univerzalno priznatog i razumljivog koda. Primjerice, ponašanja poput smijanja, plakanja, pokazivanja i sl. neverbalni su signali koji se koriste u cijelom svijetu te omogućuju razumljivu komunikaciju neovisno o poznavanju prevladavajućeg verbalnog jezičnog sustava. Također, neverbalna komunikacija može jednako tako dovesti do nesporazuma kao i razumijevanja. Iako neverbalni signali pomažu ljudima u razumijevanju okruženja, jednako su važni zbog nesporazuma kojeg mogu prouzročiti. Mnogi pogrešno vjeruju da neverbalna ponašanja imaju očita značenja i da se sva tumače na isti način. Upravo je prepoznavanje mogućnosti nesporazuma preduvjet uspješne komunikacije. Nadalje, neverbalna komunikacija ima filogenetski primat. Ona je prethodila jeziku u procesu evolucije ljudske komunikacije jer su ljudi prvotno komunicirali isključivo neverbalno. Tek kasnije razvijen je verbalni sustav znakova. Zbog toga se vjeruje kako je ljudska vrsta inherentno programirana kako bi prvo koristila neverbalne znakove u procesu komuniciranja. Nadalje, neverbalna komunikacija ima ontogenetski primat. Proces je ljudske komunikacije započeo neverbalnim putem te se smatra prvim ljudskim komunikacijskim sustavom. Upravo se zbog toga dojenčad prvotno oslanja na neverbalna sredstva za interakciju sa svojim skrbnicima i okolinom. Čak i prije nego dijete počne shvaćati koncept verbalnog jezika, komunikacijski mu je sustav obogaćen neverbalnim naravima. Ljudi odrastanjem ne napuštaju neverbalni sustav, već sazrijevanjem šire svoj komunikacijski repertoar kako bi uključio složenije verbalne i neverbalne oblike. Na kraju, neverbalna komunikacija ima primat u interakciji. Neverbalno ponašanje obično prethodi verbalnom ponašanju u početnim trenucima ljudskog susreta. Prije nego što ljudi otvore usta, njihova neverbalna ponašanja poput položaja tijela, izgleda, glasa, pružaju bogatstvo informacija sugovornicima (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 3-6).

2.2. Teorijski okvir neverbalne komunikacije

Za većinu ljudi, neverbalna komunikacija podrazumijeva oblik komunikacije koji koristi različite oblike interakcije, no ovakva definicija ne može u potpunosti objasniti kompleksnost ovog fenomena (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 8). U komunikacijskom procesu sudjeluju verbalna i neverbalna komunikacija koje su neizostavne te jedna uvijek slijedi drugu (McNeill, 2000; prema Knapp, Hall, Horgan, 2013: 14). Upravo zato gotovo je nemoguće odvojiti ih jer o njima ovisi proces uspješnog primitka poruke. Važno je shvatiti kako se neverbalno izražavanje ne koristi samo kako bi se prenijele emocionalne poruke. Isto tako, verbalna komunikacija ima veće značenje od samog prenošenja ideja. Riječi kao takve služe za komuniciranje emocionalnih informacija, pri čemu se čovjek u isto vrijeme može verbalno izražavati i pričati o svojim emocijama te ih prenositi između redaka verbalnih nijansi (McNeill, 2000; prema Knapp, Hall, Horgan, 2013: 14).

Nadalje, značenja koja ljudi pridaju verbalnom i neverbalnom izražavanju nisu posve različita (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 14-15). I neverbalnim radnjama, poput verbalnih, ljudi mogu komunicirati nekoliko poruka istovremeno. Primjerice, neverbalnim putem osoba može dati do znanja drugoj osobi da želi nastaviti razgovarati, a pri tom može istovremeno izraziti potrebu za dominacijom nad drugom osobom kao i njeno trenutno emocionalno stanje. Kao u verbalnom izražavanju, značenja koja su pripisana neverbalnom ponašanju mogu biti stereotipna ili dvosmislena. Nadalje, identično neverbalno izražavanje koje je izvedeno u različitim kontekstima može, poput riječi, imati različite atribute značenja. Primjerice, pogled prema podu može odražavati tugu u nekoj situaciji i pokornost ili nedostatak sudjelovanja u drugoj (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 14-15).

Jerold L. Hale opisuje neverbalnu komunikaciju kao oblik proučavanja ponašanja koji stvara zajedničko značenje u međusobnoj komunikaciji (Hale, 2003; prema: Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 11). Brant Burleson definira ju kao bilo kakvu vrstu izraza, geste ili simboličkog ponašanja koje je namijenjeno prenošenju značenja ili koje se događa kako bi se prenijelo značenje (Burleson, 2003; prema: Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 11). Daniel Canary neverbalnu komunikaciju opisuje kao namjerno ponašanje koje se koristi kako bi se simbolički prenijela ideja (Canary, 2003;

prema: Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 11). John Greene rekao je kako je neverbalna komunikacija sve ono što radimo izuzev riječi koje koristimo u svakodnevnim interakcijama licem-u-lice što uključuje izraze lica, geste, kontakt očima i sl., a uključuje i ljudske artefakte poput odjeće, prstenja i nakita (Greene, 2003; prema: Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 11).

Polazište za postizanje konkretne definicije neverbalne komunikacije leži u konceptu same komunikacije (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 11-12). Većina se znanstvenika u domeni ljudske komunikacije slaže s tim da je komunikacija proces stvaranja značenja između pošiljatelja i primatelja putem razmjene znakova i simbola. Pošiljatelj šalje enkodiranu poruku, odnosno poruku koja se transformira u signale putem razumljivih kodova, prema primatelju koji tu poruku dekodira, odnosno prepoznaje, tumači i ocjenjuje. Formalni jezici, američki znakovni jezik i Morseov kod ispunjavaju navedene zahtjeve. Dakle, prema tome, neverbalni kodovi moraju sadržavati ista svojstva (Burgoon, Guerrero, Floyd, 2010: 11-12).

2.3. Modaliteti neverbalne komunikacije

Modaliteti neverbalne komunikacije neizostavan su dio neverbalnog načina izražavanja. Pomoću njih, ljudi izražavaju svoje emocije i osjećaje osim izgovorenih riječi. Očituju se putem lica, pogleda očiju, obrva, usana pa sve do pokreta tijela, dodira i glasa. Nose u sebi snagu veću od verbalnog govora. Facijalnim ekspresijama osoba može pokazati emocije poput straha, bijesa, iznenađenja, tuge ili radosti. Osoba gestama može prenositi različite poruke jednostavnim pokretima ruke. Nadalje, jednim položajem tijela može odati je li opuštena, ukočena ili napeta. Glas, iako je primarno govorni apart, može prenijeti iste emocije neverbalnim putem.

Facijalne ekspresije tijekom razgovora mogu odati sugovorniku više o osobi koja govori nego bilo kakav oblik verbalne komunikacije (Calero, 2005: 63-64). Najistaknutiji istraživač u području izraza lica Paul Ekman, vjeruje kako je većina facijalnih ekspresija mješavina nekoliko osjećaja. Zbog toga se upravo facijalne ekspresije smatraju najtežim neverbalnim porukama u kontekstu razumijevanja. Međutim, kada se koriste kao signal, poput namigivanja oka kao geste odobrenja,

Iako se interpretiraju. Ekman ističe kako gotovo svaki čovjek ima sposobnost postati izuzetno precizan u procesu prepoznavanja osjećaja putem facijalnih ekspresija kada postane dovoljno uvježban (Calero, 2005: 63-64). Ljudi dugo vjeruju kako oblik i crte lica osobe mogu odati određene osobine ličnosti (Secord, Dukes, Bevan, 1959; prema Knapp, Hall, Horgan, 2013: 258). Na primjer, vjeruje se kako visoka čela otkrivaju inteligenciju, tanke usne savjesnost, deblje usne zavodljivost (Secord, Dukes, Bevan, 1959; prema Knapp, Hall, Horgan, 2013: 258). Ipak, postoje brojni stereotipi u kontekstu izraza lica (Riggio, Friedman, 1986; prema Knapp, Hall, Horgan, 2013: 259). Primjerice, osoba koja se nekome toplo nasmiješi smatra se pristojnom. Isto tako, stariju osobu namrštenog lica okarakterizirat će se kao sebičnog i bezobraznog. S druge strane, moguće je da je osoba s toplim osmijehom manipulator, dok je starija osoba nježne duše (Riggio, Friedman, 1986; prema Knapp, Hall, Horgan, 2013: 259). Važno je znati kako su izrazi lica komplicirani entiteti (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 293-294). Od svih područja tijela, lice je najbolji pokazatelj vanjske i unutarnje povratne informacije. Ipak, određene osnovne emocije poput straha, bijesa, gađenja, tuge ili sreće ukorijenjene su u kulture širom svijeta. U biti, izrazi lica imaju snažan utjecaj na ljude u svakodnevnoj interakciji (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 293-294).

Geste imaju mnoge intrapersonalne i interpersonalne funkcije (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 200). Na pitanje tko ima više koristi od geste, govornik ili sugovornik, odgovor je - obojica. Međutim, tko ima najviše koristi od pojedine geste u interakciji ovisi o raznim čimbenicima. Na primjer, geste omogućuju govornicima bolju interpretaciju ili opis pojedinih predmeta. S druge strane, slušatelji mogu imati više koristi od govornikovih gesta kada se koriste kako bi stavile naglasak ili pojačale jasnoću govora. Nadalje, pomažu urediti sadržaj govora čineći ga nezaboravnim (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 200). Iako ih je ponekad teško definirati, ljudi lako mogu identificirati koje pokrete osoba koristi tijekom komunikacije te što oni predstavljaju (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 229). Geste pomažu ljudima u svakodnevnim interakcijama. Primjerice, zamjenjuju govor kada se verbalna interakcija ne može izvesti te reguliraju povratni tijek interakcije. Odsutnost gesta može negativno utjecati na govornikovu poruku kao i na samo razumijevanje slušatelja (Knapp, Hall, Horgan, 2013: 229). Geste su povezane s pokretima i položajem samog tijela te utječu na percepciju govornika (Calero, 2005: 77-86). Daleko je najveći broj gesta prikazan rukama. Rukama se naglašava izrečeno te se takve geste javljaju kada govornik

stoji ili sjedi. Što je osoba uzbuđenija, geste postaju intenzivnije. Mogu se očitovati u razinama samouvjerenosti. Osoba koja ima visoku razinu samopouzdanja obično ima spojene prste, laktovi su na stolu, a ruke drži podalje od glave i tijela. No, smanjena razina pouzdanja može se također iščitati iz položaja tijela. Primjerice, položaj gdje se vrhovi prstiju dotiču, a dlanovi se ne dodiruju. Nadalje, važno je istaknuti i položaj tijela u kojemu osoba prekriži noge u području gležnjeva. Ispostavlja se da pojedinci koji ne otkrivaju nove informacije često zaključavaju svoje gležnjeve (Calero, 2005: 77-86).

Kod razgovora s drugima licem u lice, koristi se specifičan jezik za razmjenu misli i ideja (Remland, 2017: 75-76). Govor se nadopunjuje s gestama, položajima tijela i vokalizacijama koje su dizajnirane kako bi poboljšale ili zamijenile izgovorenu riječ. Primjerice, ljudi često koriste neke geste i položaje tijela umjesto riječi koje imaju poznata značenja. Geste zamjenjuju obične riječi poput „da“ ili „ne“, „dođi ovdje“, „doviđenja“, „u redu“, „stani“ i sl. Druge su geste sastavni dio ljudskog govora bez kojih ljudi ne bi mogli učinkovito komunicirati s drugima. Neverbalni se elementi govora često nazivaju glasovnim parajezikom te uključuju sve osim izgovorenih riječi. Na primjer, jedinstveni zvuk ljudskog glasa, visina, glasnoća i brzina govora, izgovor i sl. Ti signali čine kanal koji služi za isporuku govornog jezika. Vokalni znakovi zamjenjuju riječi, ali u isto vrijeme naglašavaju, razlikuju interpunkcijske znakove te dodaju ritam izgovorenome (Remland, 2017: 75-76).

Licem ljudi najbolje mogu izraziti svoje osjećaje te se zato facijalne ekspresije smatraju glavnim neverbalnim znakovima. Ljudi komuniciraju svoje misli licem prije nego ih iznesu verbalnim putem. Ljudska lica mogu otkriti ono što govornik nikada neće izreći. Ljudi se koriste gestama kako bi nadopunili verbalni govor te izrazili svoje osjećaje. Pokretom tijela ljudi mogu svjesno ili nesvjesno komunicirati s drugima. Ipak, važno je naglasiti kako geste u različitim kulturama mogu imati različita značenja. Kontakt je očima poželjna i normalna gesta u zapadnjačkoj kulturi, međutim smatra se neprimjerenom gestom u azijskim i latinoameričkim državama i na Bliskom Istoku. Palac prema gore u većini zemalja predstavlja znak za odobravanje ili snagu dok u nekim državama označava srednji prst, pogrdnu gestu prisutnu i u hrvatskom društvu. Znak kruga u zapadnim zemljama simbol je za „OK“, dok primjerice u Japanu taj znak

predstavlja novac, a u Francuskoj nulu. Pokreti tijela pomažu ljudima u interpretaciji govornikovih osjećaja i stavova. Primjerice, osoba koja nije u potpunosti okrenuta prema svome sugovorniku tijekom razgovora može otkriti kako je pod stresom ili nije zainteresirana za razgovor. Iako su pristune razlike u interpretaciji pojedinih gesta u različitim kulturama, većina je komunikacijskih gesti jednaka u cijelome svijetu.

3. Upotreba neverbalne komunikacije u svakodnevnom životu

Načini na koje ljudi međusobno komuniciraju razlikuju se od interakcije do interakcije. Osobe neće komunicirati na isti način unutar obitelji kao u poslovnom ili društvenom okruženju. Ljudi korištenjem neverbalnih znakova omogućuju lakši i jasniji prijenos emocija, a neverbalnim modalitetima izražavaju svoja stajališta i mišljenja bez korištenja verbalne komunikacije. Oni otkrivaju unutarnje stavove pojedinaca te ih je potrebno koristiti na odgovarajuće načine kako ne bi došlo do nesporazuma ili pogreške u primanju i slanju poruke.

Osoba koja se dobro služi neverbalnim signalima sposobna je adekvatno slati i primati poruke (Remland, 2017: 82-85). Takvi signali pomažu ljudima u svakodnevnim razgovorima s drugima, omogućuju predstavljanje, povezivanje, izražavanje emocija ili kakao bi prenijeli verbalne ili simbolične informacije. Neverbalni se signali mogu slati spontano ili namjerno. Razlika leži u tome da se jedni signali mogu kontrolirati, dok se drugi ne mogu. Unatoč razlike između spontanog i strateškog djelovanja, obje su vrste signala jednako važne u procesu slanja poruka. Svaki čovjek ima sposobnost jednostavnog kodiranja poruke. Ono uključuje točan i precizan prijenos poruka. Primjerice, izrazi lica koji se lako čitaju ili očite geste koje šalju poruku. Postoje dvije vještine prilikom kodiranja poruka. Prva uključuje sposobnost spontanog slanja poruke. Mnogo se signala šalje automatski kao dio unutarnjeg ljudskog komunikacijskog sustava. No kada takvi signali nisu inhibirani, modificirani ili simulirani na neki način, izražavaju čovjekov pravi identitet i osjećaje. Na primjer, siva kosa može predstavljati relativnu dob, glas obično može ukazati na osobin spol, facijalne ekspresije odaju emocionalno stanje itd. Ipak, značajan dio ljudske neverbalne komunikacije nije automatiziran. Druga sposobnost kodiranja uključuje namjerno slanje poruka.

Primjerice, ljudi odlučuju koju će obuću i odjeću odjenuti te kako će se ponašati. Iako ljudi nisu često svjesni uobičajenih stvari koje rade iz navike, takvi izbori mogu odrediti koliko je netko dobar u nagovaranju drugog da njihove postupke protumači na način koji njima odgovara najbolje (Remland, 2017: 82-85).

Nadalje, vještine primanja poruke pomažu ljudima da čitaju druge, odnosno da ih identificiraju, interpretiraju njihove stavove i osjećaje, da razmotre kontekst unutar kojeg se šalje poruka te kako bi se razotkrile miješane poruke (Remland, 2017: 91-92). Jedna od jednostavnijih vještina dekodiranja poruka odnosi se na prilagodbu osjećaja i stavova drugih. Osoba ima sposobnost povezati se i suosjećati s drugim ljudima. Posljedično su ljudi skloniji pomoći drugima, utješiti ih ili obratiti pažnju na njih. Na ovaj način, prilagodba može biti temelj za proces izgradnje podržavajućih i stabilnih odnosa. Nadalje, mogu se uspostaviti snažne emocionalne veze koje mogu trajati cijeli život. Još jedna jednostavna vještina dekodiranja odnosi se na sposobnost dekodiranja značenja neverbalnog signala. Odnosno, osoba može lako protumačiti značenja gesti, vokalizacija, izraza lica, dodira itd. Važno je znati kako je zadatak dekodiranja neverbalnog signala kompliciran te lako može zavarati izazivajući sugovornika da razlikuje prirodnu i kazališnu prezentaciju neke osobe. U nekim slučajevima, lako je otkriti što kod neke osobe nije istinito. Primjerice, lažan osmijeh, neiskren pogled, neugodna gesta i sl. S druge strane, u nekim je slučajevima to gotovo pa nemoguće postići. Ipak, neki ljudi mogu bolje uočiti suptilne razlike te dokučiti kada se osoba pretvara, a kada prikazuje svoje pravo lice (Remland, 2017: 91-92).

3.1. Goffmanov dramaturški pristup

Erving Goffman dramaturg je koji je snažno utjecao na rast i razvoj teorije simboličkog interakcionizma (Canfield, 2002: 99). Bavio se proučavanjem ritualističke prirode ljudske interakcije koja je usredotočena na svakodnevni život. Smatrao je kako ljudi imaju razloga ponašati se na određen način. Mogu se izolirati od interakcije razvijajući bihevioralne i mentalne simptome koji ih mogu odvojiti od drugih. Goffman je razvio dramaturšku metaforu u svojoj analizi ljudskog ponašanja (Canfield, 2002: 99). U svome djelu „Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu“

iznosi ponašanja pojedinaca i njihovog međusobnog odnosa s drugim individuama u društvu iz perspektive kazališne scene. Dramaturgijom nastoji opisati suodnos pojedinaca u različitim društvenim interakcijama. Za Goffmana, kazališna scena nameće se kao model za predstavljanje svakodnevnih interakcija ljudi u kojoj svaka osoba predstavlja sebe dok je prerusena u drugi lik. Kao posljednjeg sudionika u interakciji Goffman navodi publiku.

Načini putem kojih ljudi verbalno ili neverbalno komuniciraju ili glume svoj život Goffman naziva dramaturškom metodom (Canfield, 2002: 105). Primijetio je kako se ljudi ponašaju kao da su na pozornici, takozvanoj „pozornici života“, te da postoji publika koja ih promatra. Ljudi komuniciraju s drugima, ponašaju se na određeni način i ocjenjuju ih promatrači ili drugi sudionici, a te ocjene mogu biti dobre ili loše. Navodi da ljudi svojim neverbalnim ponašanjem pokušavaju utjecati na druge. Primjerice, fraza; „Bila je odjevena da ubije“ dramaturški je pojam koji razumije većina ljudi. Akter se može namjerno „odjenuti kako bi ubio“ bi utjecao na druge na određen način, dok s druge strane ne mora imati društvena očekivanja od drugih (Canfield, 2002: 105).

Neovisno o tome namjeravaju li ljudi komunicirati svojim tijelom, oni su uvijek na pozornici; bilo pred pozornicom ili iza kulisa na jedan ili drugi način (Goffman, 1959; prema Canfield, 2002: 334). Goffman kao sociolog primjećuje kako ljudi slijede scenarije i igraju igre u interakciji (Canfield, 2002: 347). Navodi kako u kazalištu uvijek postoji publika. U stvarnom životu, publiku čine sudionici interakcije pri čemu svatko promatra drugoga. Kada se pojedinac nalazi u prisustvu drugoga, traži podatke o toj osobi i to počevši od načina na koji se osoba odijeva do načina na koji se ponaša. Ako akter ne poznaje drugu osobu, pokušava pomoću različitih znakova njezinog ponašanja saznati što više o njoj formirajući neprovjerene stereotipe prema toj osobi. Goffman u svojoj dramaturgiji primjećuje kako se ljudi ponašaju prema drugima s namjerom da utječu na njihovo djelovanje. Primjerice, akter želi da njegov sugovornik ima pozitivno mišljenje o njemu pa pronalazi načine kako bi se ta slika stvorila. Ispravna orijentacija tijela ima značajan utjecaj na promjenu mišljenja drugih u interakciji. Goffman je vjerovao kako se prema osobi treba postupati u skladu s načinom prema kojemu se ona predstavlja, pripisujući autentičnost toj osobi. Na primjer, policajac želi da ga uhapšeni shvati ozbiljno, jer u protivnom policijska moć i autoritet postaju upitni (Canfield, 2002: 347).

Goffmanov dramaturški model uspoređuje uobičajenu društvenu interakciju s kazališnom predstavom (Wood, 2004: 118-121). Prema tome, kontekst se interakcije promatra kao pozornica. Akteri postaju glumci, a oni koji promatraju postaju publika. Uloge koje ljudi dobivaju u interakciji strateški su izrađene kako bi projicirale određene situacije i odnose drugima, odnosno s publikom. Koristeći svoj dramaturški model, Goffman je proučavao kako ljudi predstavljaju sebe i svoje aktivnosti drugima. Njegova teorija opisuje kako ljudi mogu oblikovati dojmove o drugima jednako kao što mogu uvjeravati druge da se prilagode različitim situacijama. Prema Goffmanu, svatko je sposoban upravljati dojmovima, odnosno impresijama koje stvara. Primjerice, osoba koja odluči ne nametati svoje frustracije osobi od koje očekuje uslugu, stvara dojam pristojnosti i društvene kompetentnosti (Wood, 2004: 118-121). Ipak, treba napomenuti kako dramaturgija kao takva ne zahtijeva svjesnost ljudi da izvode uloge, upravljaju impresijama i slično (Messinger, Sampson, Towne, 1962; prema Wood, 2004: 121). Teorija gleda na život kao na kazalište, ali ne tvrdi da su ljudi svjesni da su na pozornici ili da rade predstave (Messinger, Sampson, Towne, 1962; prema Wood, 2004: 121).

Goffman u svojoj dramaturgiji iznosi pojmove prednji i stražnji plan (Wood, 2004: 121-122). Publika vidi samo ono što je u prednjem planu, dok stražnji plan publika ne vidi. U stražnjem planu akteri se mogu ponašati na načine koji bi mogli ugroziti njihovu izvedbu u prednjem planu. Osobe koje dolaze vidjeti kazališnu predstavu, vidjet će samo glumce na pozornici, odnosno u prednjem planu. Ono što oni ne vide je sve ono što se događa iza kulisa kako bi predstava bila što uvjerljivija. Ne vide glumce koji ponavljaju tekst, osobe koje su zadužene da scena izgleda spremno za izvedbu ili režisere koji glumcima govore na koji način da izvedu svoju scenu. Kao i u kazalištu, svakodnevnica se događa i u prednjem i u stražnjem planu. Primjerice, situacija u kojoj konobari poslužuju goste u restoranima. Konobar je vedar, pristojan i uslužan prilikom posluživanja gostiju što se očituje u njegovom prednjem planu. Stražnji je plan u ovom slučaju kuhinja gdje se pripremaju jela, konobari se šale ili ogovaraju goste. Jedini način na koji bi društvena interakcija funkcionirala kao drama jest da se prepozna i prednji i stražnji plan kazališta (Wood, 2004: 121-122).

Goffman je svojom dramaturgijom prikazao individue i njihove međusobne odnose u svakodnevnim interakcijama uspoređujući ih s kazalištem. Društveni je život opisao kao seriju dramskih izvedbi koje su istovjetne s onima kakve se izvode na pozornici pred publikom. Njegovo shvaćanje osobe zasniva se na mišljenju o postojanju dramske interakcije između osobe i publike. Proizvod je te dramske interakcije osoba. U interakcijama u kojima sudjeluje više pojedinaca, svaki akter želi predočiti odgovarajuću sliku o sebi, to jest upravljaju dojmom odnosno impresijama o sebi kako bi se prikazali u što boljem svjetlu. U interakciji su akteri skloni kontrolirati publiku te se nadaju da će se publika ponašati onako kako oni žele. Akteri su svjesni kako će kontrolom impresija utjecati na druge te istodobno predstaviti sebe. Goffman ističe kako svatko u interakciji ima svoju vlastitu ulogu, poput glumca na pozornici, koju igra pred publikom. Promjeni li se situacija, pojedinci joj se prilagođavaju. Krajnji je cilj ostaviti dojam publici kakav je akter zamislio, neovisno o tome je li uloga koju osoba igra stvarni odraz njezine ličnosti.

4. Dramski elementi

Drama se kao književna vrsta realizira u izvedbi (Iwuchukwu, 2008: 3-4). Kao oblik književne forme, dizajnirana je za kazalište jer se likovima dodjeljuju uloge i oni ih glume, a radnja s odvija na pozornici. Drama je adaptacija, re-kreacija (ponovno stvaranje) i odraz stvarnosti na sceni. Teško je odvojiti dramu od izvedbe jer tijekom scenske izvedbe predstave upravo drama približava životna iskustva likova na sceni samoj publici. U drami likovi, odnosno glumci razgovaraju jedni s drugima i reagiraju na probleme u skladu s impulsima u tom trenu. Drama je imitacija života. Razlikuje se od ostalih književnih vrsta upravo zbog svojih jedinstvenih karakteristika. Sastavljena je za izvođenje. Krajnji je cilj dramske kompozicije predstaviti se na sceni ispred publike (Iwuchukwu, 2008: 3-4). Kazalište dolazi od grčke riječi „theatron“ što u prijevodu znači „mjesto za gledanje“ (Iwuchukwu, 2008: 13). Kazalište se u tom kontekstu odnosi na prostor koji se koristi za dramske ili slične izvedbe. Osnovni elementi kazališta su glumac, prostor i publika. Elementi poput scenografije, kostima, šminke, svjetlosnih i zvučnih efekata pomažu poboljšati estetske aspekte izvedbe (Iwuchukwu, 2008: 13).

Četiri su osnovna elementa drame: imitacija, radnja, akcija i dijalog. Elementi drame odnose se na osnovna načela drame (Iwuchukwu, 2008: 16-21). Osoba koja želi cijeliti i u potpunosti razumjeti dramu kao predmet i kao izvedbu mora savladati navedene elemente. Imitacija je osnovni i najvažniji element drame. Jednostavno rečeno, imitacija se odnosi na čin kopiranja nekoga ili nečega, poput kopiranja načina na koji netko govori ili se ponaša s ciljem da zabavi druge. U drami je imitacija izraženija u izvedbama, a ono što se u njoj oponaša u osnovi je život. Drama pokušava na sceni život prikazati što je stvarnije moguće. Upravo zato drama odražava ljudski život. No valja naglasiti kako dramska imitacija ne predstavlja doslovnu kopiju stvarnosti. To je zato što istina u drami ne ovisi o reprodukciji svijeta onakvog kakav jest. Kada se govori da drama odražava prikaz istinite stvarnosti, misli se da predstavlja laž za naše uobičajeno shvaćanje stvarnosti. To se očituje u predstavama koje su teško uvjerljive ili kada se glumac ponaša na nerealan način. Dakle, ljudi ne bi trebali očekivati reprezentativnost stvarnog života jer je drama ograničena vremenom i prostorom. Teško je čak i u stvarnom životu predstaviti imitaciju ljudskog čina da on bude dosljedan originalu (Iwuchukwu, 2008: 16-21).

U dramskoj radnji, za razliku od romana gdje autor opisuje likove i događaje u kojima se zateknu, dramaturg predstavlja likove u akciji (Iwuchukwu, 2008: 23-28). To znači da se dramska radnja razvija kroz djelovanje likova, njihovih interakcija i suodnosa. Dramska je radnja struktura koja je predstavljena i poredana kako bi se u predstavi postigli određeni osjećani i umjetnički efekti. Izvedbi daje organsko jedinstvo i koherentnost čineći ju lako razumljivom. Dobra predstava stoga mora imati jedinstvenu dramsku radnju. Jednostavno rečeno, dramska je radnja raspored priče dajući joj sekvencijalni, logički i kronološki poredak. Radnja treba biti raspoređena tako da se sastoji od uvoda, vrhunca i završetka. Sastoji se od sljedećih elemenata: izlaganja, otkrića, točke sukoba, zapleta, kriza, vrhunca i raspleta. Dramska je radnja dakle raspored različitih događaja u predstavi. Svaki će kompetentni pisac organizirati te događaje tako da svaki događaj dođe do izražaja i ostvari utjecaj na čitatelja (Iwuchukwu, 2008: 23-28).

Treći je važni element drame akcija koja označava proces činjenja nečega ili samu izvedbu (Iwuchukwu, 2008: 30-37). Akcija uključuje aktivnost koja postaje izraženija u drami kada je predstavljena u konkretnom obliku i kada glumci predstavljaju priču publici u svrhu obrazovanja i

zabave. Tijekom dramske izvedbe, likovi koriste pozornicu kako bi se kretali i obavljali određene zadatke, razgovarali jedni s drugima, smijali se, plakali, borili se ili radili bilo što u skladu s potrebama trenutka. Sve su to dramske radnje. Akcija je u drami organizirana po principu „dramske atmosfere“ što znači da se interes publike povećava s rastom napetosti i emocionalnog intenziteta izvedbe. Nadalje, akcije u drami uključuju geste, izraze lica, tonalitet glasa i pokret. U nekim slučajevima, geste i izrazi predstavljaju više akcije od samih riječi. Drama se može odvijati s ili bez riječi pomoću mimike i pantomime. Dakle, dramska se akcija sastoji od aktivnosti u kojoj su uključeni likovi u bilo kojem dramskom djelu. To uključuje pokrete, geste i druge izraze koji se koriste za prenošenje poruke publici. U idealnom slučaju, dramska bi akcija trebala biti motivirana i prezentirana logičkim slijedom događaja (Iwuchukwu, 2008: 30-37).

Posljednji je element drame dijalog koji označava raspravu između dvoje ili više ljudi (Iwuchukwu, 2008: 39-44). U drami se cijela priča zasniva na dijalogu. Dijalog je visoko specijalizirani oblik razgovora koji je stvoren kako bi odgovorio na razne kontekste drame. Razlikuje se od svakodnevnog razgovora pri čemu se stil govora prilagođava osobi s kojom se stupa u interakciju. U njemu se nesvjesno koriste se određene facijalne ekspresije, tjelesne geste te tonalitet glasa. Takvo je što nemoguće ostvariti u drami zbog ograničenja dramskog izvođenja. Dijalog je zamišljen tako da ga publika jasno čuje i razumije. Uz to, publika pomoću dijaloga mora shvatiti prirodu svakog lika i njihove međusobne odnose. Također, važno je spomenuti da dijalog podrazumijeva čitav niz neverbalnih izraza, gesti, pokreta, informacija sa scene te ukupnu atmosferu predstave. Svaki dramaturg mora sastaviti dijalog na logičan i koherentan način. Međutim, u nekim apsurdnim predstavama, nije obavezno da dijalog mora biti koherentan ili logičan (Iwuchukwu, 2008: 39-44).

Navedeni su elementi nužni za uspjeh i kazališne predstave i svakodnevne interakcije. Iako je imitacija izraženija u drami, prisutna je i u ljudskoj interakciji. Primjerice, tuga jedne osobe može se odraziti na drugu jer su ljudi emocionalna bića te se nerijetko poistovjećuju s drugima te uzrokuju empatiju. Isto tako, imitacija je vidljiva u društvenim trendovima gdje ljudi žele biti poput svojih uzora pa „kopiraju“ načine kojima su drugi došli do uspjeha. Dramska je radnja važan dio svake kazališne predstave te treba biti jasno sastavljena i složena. Ne događa se spontano budući

da sve mora biti unaprijed isplanirano i jasno određeno. Likovi na pozornici nemaju veliku slobodu pri promjeni dramske radnje u kojoj se nalaze. S druge strane, u međusobnoj interakciji ne postoji scenarij te se interakcija događa spontano. Ljudi u bilo kojem trenu mogu promijeniti tijek i temu interakcije. Akcija se u kazalištu očituje slično kao i u svakodnevnim interakcijama. Likovi na pozornici imaju svoje zadatke koje moraju izvršavati. Kao i u međusobnim interakcijama, koriste se neverbalni znakovi koji upotpunjuju radnje kako bi se konačna poruka prenijela publici, odnosno sugovorniku. Kao i na pozornici, ljudi u takvim interakcijama radnje obavljaju na sličan način. Mogu se smijati, plakati ili vikati na nekoga, ovisno o interakciji. Bez dijaloga interakcija ne bi postojala. U kazalištu je dijalog visoko cijenjen oblik interakcije koji uključuje razmjenu misli, osjećaja, emocija i stavova između dvoje ili više ljudi. Dijalog u drami treba biti čvrst, točno izgovoren i jasno usmjeren prema drugom liku. Iz njega se mora moći iščitati emocije i misli lika te u kakvom je odnosu s drugim likovima na sceni. Dijalog u svakodnevnim interakcijama također igra veliku ulogu u kontekstu razumijevanja poruke. Dijalog ne uključuje samo verbalne poruke, već i one neverbalne bez kojih ne bi bio potpun. Iako neki ljudi vješto znaju sakriti emocije ili misli, nesvjesno koriste neverbalne znakove preko kojih se mogu otkriti njihove prave namjere.

4.1. Primjena i primjeri neverbalne komunikacije na kazališnoj sceni

Aristotel ističe kako dramu čini šest elemenata: dramska radnja, tema, lik, dijalog, glazba i vizualni elementi (Pate, 2017). Navedeni elementi mogu se ilustrirati publici kroz kazališnu neverbalnu komunikaciju. Kazalište uvelike ovisi o neverbalnoj komunikaciji radi informiranja i izazivanja emocija publike. Upravo gluma, režija, kostimi, svjetlo i scenografija mogu pomoći u postizanju tog cilja (Pate, 2017).

Na najosobnijoj razini, neverbalna se komunikacija na sceni događa preko glumaca (Pate, 2017). Iako likovi na sceni imaju dijaloge, svojim tijelom i kretnjama mogu komunicirati jednako kao i riječima. Način na koji lik hoda, sjedi ili izvodi bilo kakvu tjelesnu aktivnost može puno otkriti publici. Na primjer, lik koji je nervozan može se brzo kretati na pozornici, tapkati nožnim prstima dok sjedi i smiriti se kad dođe u suodnos s drugim likom. Neverbalna komunikacija može proturječiti verbalnom dijalogu kako bi mu dodala složenost i povisila napetost između likova.

Nadalje, položaji glumaca na sceni još su jedan oblik neverbalne komunikacije. Mjesta na kojima likovi stoje na sceni i kako se kreću publici mogu puno reći o njihovim međusobnim odnosima. Primjerice, glavni se lik obično stavlja na vizualno snažne i privlačne položaje na sceni. Kostim je neposredan neverbalni znak koji publici otkriva klasu lika te njegovu dob i osobnost. Kostim publici donosi dio priče koji se ne može dobiti običnom verbalnom ili neverbalnom komunikacijom. Rasvjeta publici ukazuje na mjesto, vrijeme, raspoloženje i fokus same priče. Primjerice, scena koja se odvija pod punim mjesecom imat će drugačije osvjetljenje od iste scene koja se odvija u zoru ili u kuhinji. Osvjetljenje može odrediti raspoloženje kroz boju i intenzitet. Također, usmjerava publiku na glavnu točku scene. Scenografija, poput rasvjete, postavlja raspoloženje, okruženje i vrijeme. Publici govori jesu li likovi u neprijateljskom, prijateljskom ili neutralnom okruženju. Ponekad je scenografija jednostavna te mjesto i vrijeme mogu biti očiti što i dalje predstavlja neverbalnu komunikaciju. Odsustvo scenografije može ukazati na pustoš ili nedovršeni svijet za likove ili može poslužiti kao tehnika „razbijanja četvrtog zida“ između publike i glumaca, a publika na taj način postaje svjesnija činjenice da gleda umjetno stvoren svijet (Pate, 2017).

5. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio opisati, analizirati i objasniti neverbalnu komunikaciju u kontekstu svakodnevnih interakcija te ju usporediti s odnosima na kazališnoj sceni.

U drugom je dijelu rada definirana neverbalna komunikacija, predstavljena njena važnost, teorijski okviri i modaliteti. Neverbalna komunikacija predstavlja glavni temelj svakodnevnih interakcija između pojedinaca. Iako je verbalni način komunikacije izraženiji, većina se poruka prenosi isključivo neverbalnim putem. Ljudi se u svakodnevnim interakcijama koriste modalitetima neverbalne komunikacije kako bi izrazili vlastitu, ali i interpretirali interakciju svoga sugovornika. Snaga neverbalne poruke leži u njezinoj sposobnosti da putem geste, mimike, facijalnih ekspresija ili pokreta tijela, prenese govornikove emocije, njegova mišljenja i raspoloženje. U trećem je dijelu rada objašnjena upotreba neverbalne komunikacije u

svakodnevnom životu i predstavljen je Goffmanov dramaturški pristup. Svakodnevne su interakcije sastavljene od neverbalnih znakova koje ljudi primaju i šalju. Kako se neverbalna poruka ne bi pogrešno shvatila, važno ju je znati kodirati i dekodirati na pravilan način. Erving Goffman svojim je dramaturškim metodama opisao društveni život kao seriju dramskih nastupa koji su slični predstavama u kazalištu. Svaki glumac na pozornici igra svoj lik u kontekstu dobivene uloge. Jednako tako, pojedinci u svakodnevnim interakcijama imaju vlastite uloge pomoću kojih predstavljaju sebe i analiziraju stavove i ponašanja drugih. U posljednjem su dijelu rada navedeni dramski elementi te primjena i primjeri neverbalne komunikacije na kazališnoj sceni. Dramski su elementi imitacija, dramska radnja, akcija i dijalog. Svaki element igra važnu ulogu u kontekstu razumijevanja izvedbe. Neizostavna je i primjena neverbalnog izražavanja na kazališnoj sceni. Ona se prvo događa preko glumaca na pozornici, a zatim njihovim tjelesnim položajem, kostimima, rasvjetom te scenografijom.

Dakle, neverbalna je komunikacija sastavni dio svakodnevne interakcije pojedinaca u društvu kojom se, osim putem verbalnog izražavanja, prenose misli, stavovi i emocije. Uspoređujući je s kazališnom scenom, vidljive su sličnosti u kontekstu izražavanja pomoću neverbalnih znakova. Poput kazališnog nastupa, ljudska se svakodnevna interakcija ne bi mogla odvijati bez prisutnosti neverbalnog izražavanja koje ju upotpunjuje i omogućuje slanje i primanje poruka na jasnijoj i dubljoj razini.

6. Popis korištene literature

- 1.) Burgoon, Judee K., Guerrero, Laura K., Floyd, K. (2010.) *Nonverbal Communication*, New York: Pearson Education, Inc.
- 2.) Burleson, B. (2003.) Interview during the annual meeting of the National Communication Association, Miami Beach
- 3.) Canary, D. J. (2003.) Interview during the annual meeting of the National Communication Association, Miami Beach
- 4.) Greene, J. O. (2003.) Interview during the annual meeting of the National Communication Association, Miami Beach
- 5.) Hale, J. L. (2003.) Interview during the annual meeting of the National Communication Association, Miami Beach

- 6.) Calero, Henry H. (2005.) *The Power of Nonverbal Communication*, Los Angeles: Silver Lake Publishing
- 7.) Knapp, Mark L., Hall, Judith A., Horgan, Terrence G. (2014.) *Nonverbal Communication in Human Interaction*, 8. izdanje, Boston: Wadsworth
- 8.) McNeill, D. (2000.) *Language and gesture*, New York: Cambridge University Press
- 9.) Secord, P. F., Dukes, W. F., Bevan, W. (1959.) „Personalities in faces: I. An experiment in social perceiving“ *Genetic Psychology Monographs*, 49, 231 – 279
- 10.) Riggio, R. E., Friedman, H. S. (1986.) „Impression formation: The role of expressive behavior“ *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 421 – 427
- 11.) Remland, Martin S. (2017.) *Nonverbal Communication in Everyday Life*, 4. izdanje, London: Sage Publications, Inc.
- 12.) Canfield, A. (2002.) *Body, Identity and Interaction: Intelloring Nonverbal Communication*, ETEXT Electronic Textbook Pub
- 13.) Wood, J. T. (2004.) *Communication theories in action: An introduction*, 3. izdanje, Belmont, CA: Wadsworth
- 14.) Messinger, S., Sampson, H., Towne, R. (1962.) „Life as Theater: Some Notes on the Dramaturgic Approach to Social Reality“ *Sociometry*, 25, 98 – 110
- 15.) Iwuchukwu, O. (2008.) *Elements of Drama*, Lagos: National Open University of Nigeria
- 16.) Pate, E. (2017.) *Theatrical Nonverbal Communication* <https://ourpastimes.com/klondike-solitaire.html> (stranica posjećena 12.7.2021.)
- 17.) Goffman, E. (1959.) „The presentation of self in everyday life“, New York: Anchor Books